

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Folyóiratok.

A Cél. 1918. évf. 8. sz. — Kiss Sándor: *Irodalmunk elzsidósodása*. A cikíró szerint Magyarország népei mind gazdasági, mind szellemi téren a zsidóság jármába kerültek. A magyarországi zsidóság fajuralma példátlan a mostani kultúrnemzetek életében. Valóságos szellemi leigázással állunk szemben. Ötven évvel azelőtt alig akadt egy-két zsidó író és ujságíró, míg ma a számottevő írók és ujságírók kilencztedrésze zsidó s ezek fajisága nyilvánul meg a sajtóban. Az általános elzsidósodás egyik főoka, hogy a könyvkiadók és ujságkiadók kevés kivétellel zsidó tőkésék és zsidó részvénytársaságok. Ezek éberren vigyáznak arra, hogy kiket engedjenek érvényesülni. A keresztény írók közül a zsidó kiadók, szerkesztők és kritikusok csak azokat fogadják be, akik javára válnak a zsidóságnak. A keresztény író vagy alkalmazkodik a zsidó izléshez, vagy háttérbe szorul. A rohamosan hanyatló magyar irodalom mellett kifejlődött nálunk az egyre hatalmasabb magyar nyelvű zsidó irodalom. A cikíró végül fölhívja a magyarságot, hogy csatlakozzzék azokhoz, akik meg akarják szabadítani a lenyűgözött irodalmat a zsidó áfium fajsorvasztó narkozisából. — Császár Elemér: *Lévay József*. Az elhúnyt költő lirájának jellemzése.

10. sz. — Császár Elemér: *Molnár Ferenc új regénye*. Az agyonreklámozott regény, az Andor, nagy csalódást hozott. Ha címlapján nem M. F. neve szerepelne, hanem valami ismeretlené, nem volna érdemes vesződni a bírálgatásával. A súlyos kudarc egyik oka, hogy a szerző olyasvalamire törekedett, ami semmiképen sem illik egyéniségéhez. A szellemes csevegő szerepe helyett ezúttal a lélekbúvárét vállalta s képtelen volt megbirkózni a vállalt föladdal. Meséje nehézkesen dökög, vagy éppen megreked az unalom posványában. Pepecselő módszere próbára teszi az olvasó türelmét. Még stílusa is elernyed. Ezzel a regénnyel M. F. nagyot zuhant.

Akadémiai Értesítő. 1918. évf. 6—8. sz. — Szinyei Ferenc: *Jelentés az 1917. évi Koczán-pályázatról*. A jutalmat Lenkei Sándornak a Magvetők c. történelmi színműve nyerte el, melynek tárgya a Martinovics-féle összeesküvés. — Császár Elemér: *Jelentés a Bulyovszky-jutalomról*. A jutalmat nem adták ki. — Trócsányi Zoltán: *Régi magyar nyomtatványok változatai*. Néhány XVI. századi nyomtatvány szedésbeli változatai érdekes adatokat nyújtanak a régi magyar könyvek előállításának történetéhez. — Batta István: *Bolyai Farkas levele Kendeffy Ádámmal*. Adat-

közlés. — *A M. Tud. Akadémia jegyzőkönyvei.* Ezekből egyebeken kívül kitűnik, hogy: 1. az I. osztályba rendes tagnak megválasztott Négyesy László levelező tag; 2. a Nádasdy-féle pályadíjat Vasfő és Ime c. elbeszélő költeményével Zempléni Árpád nyerte el; 3. Beöthy Zsolt indítványára a nagygyűlés elhatározta, hogy Tompa Mihály alakját márvány mellszoborban örökítteti meg.

Budapesti Szemle 1918. évf. 7. sz. — Csengeri János: *Ponori Thewrewk Emil emlékezete.* Az érdeemes nyelvtudós pályafutásának rajza. — *Tompa Mihály Fekete Könyve.* A csekély jelentőségű élmény-gyűjtemény szövegének közreadása. (Ettől a hagyatéktól, az igazat megvallva, még azok is többet vártak, akik tudták, hogy kortársi adoma-gyűjteménynél egyebet nem tartalmaz a kötet. A szövegkiadás elé írt bevezetés Tompa levelezésének ide vonatkozó közlésével rávilágít arra, hogy a szegény költőnek milyen bomlott volt már az idegzete élete vége felé. Mind a bevezetés, mind a szövegközlés névtelenül jelent meg, ami nemcsak szokatlan dolog, hanem össze sem egyeztethető a tudományos felfogással. Ki vállalja a felelősséget a bevezetésben közölt részletek igazságáért s magának a hagyatéknak szövegbeli hűségéért?)

8. sz. — Kéky Lajos: *Magyar költői versenyek.* Irodalmunkban többször előfordult, hogy egy-egy szűkebb írói kör kölcsönös egyetértéssel közös tételt dolgozott föl. Az első ilyen költői versenyt a Muzáron szerkesztője, Szemere Pál rendezte 1828-ban. A tétel az volt, hogy a versenyzők dolgozzák föl tetszés szerinti műfajban és modorban Pfeffel német írónak egy kis történetét. A versenyben részt vettek: Szemere Pálné, Vörösmarty Mihály, Kiss Károly, Paziázi Mihály, Mailáth János, Kisfaludy Károly, Kovacsóczy Mihály és Kazinózy Ferenc. Ismertebb a másik költői verseny: az erdei lak megéneklése. Petőfi, Tompa és Kerényi vettek részt benne. (1845). A további versenyzők: Gyulai Pál, Szász Károly, Zalár József, Pájer Antal, Almási Balogh Tihamér, Berezik Árpád, Toldy István és Urváry Lajos; s utóbb még számos mérkőző a szépirodalmi folyóiratok hasábjain. — Voinovich Géza: *Lévay József.* Meleghangú megemlékezés az elhunyt költőről, akinek három költeményét hozza is a B. Sz. Ezek közül kettőt még 1915-ben küldött a szerkesztőhöz a költő azzal a kéréssel, hogy csak halála után jelenjenek meg; a harmadikat 1918 júniusában, néhány héttel halála előtt, adta postára.

10. sz. — Zempléni Árpád: *Vasfő és Ime.* A terjedelmes elbeszélő költemény a M. T. Akadémia legutóbbi Nádasdy-pályázatán 100 arany jutalmat nyert. Meséje egy vogul mondán alapszik, mely Hunfalvy Pál egyik könyvének és Munkácsi Bernát vogul népköltési gyűjteményének szövegei között olvasható.

Esztendő. 1918. évf. 9—10. sz. — Hatvany Lajos: *Kossuth Lajos Nap-sugárhoz.* Bevezető tanulmány kíséretében közli a 82 esztendő turini

remetének egy 17 éves leányhoz írt kiadatlan leveleit. A levelek értékes adalékokat nyújtanak K. L. kiváltságos írásművészetének ismeretéhez.

Ethnographia. 1917. évf. 4–6. sz. Versényi György: *Tompa népies költészetéről.* Vizsgálja Tompa költészetének néprajzi vonatkozásait. — Sebestyén Gyula: *Arany János és a hagyomány.* Arany a maga történeti tárgyú költészetében a történeti alap és történeti fölfogás mellé odaállította a mondai alapot és mondai fölfogást is. — Solymossy Sándor: *Mesehősnő, aki „gyöngyöt sír és rózsát nevet.”* A címben jelzett mese-elemeknek a mesék különböző típusaiban való végigkutatása. — Harsányi István és Gulyás József: *A kuruc dalok forrásai. VIII.* Kimutatják, hogy a Magyar Gályarabok Énekét mai szerző írta, még pedig Jeszenszky Károly evangélikus lelkész. Ez a költemény is úgy szerepel irodalmunkban, mint a kuruckor alkotása. — Gulyás Pál: *Népköltésünk ülegennyelvű fordításai.* Sokirányú tájékoztatást nyújtó könyvészeti egybeállítás. — Borbély Károly: *Téves állítások.* Arany Jánosnak a Hegedű c. költeményével kapcsolatos hozzászólások helyreigazítása.

Huszadik Század. 1918. évf. októberi szám. — Balázs Béla: *Ady Endre és a háború.* Egy lelkes Ady-imádó vallomása. A cikkírónak furcsa fogalmai vannak a kritikáról. Szerinte nem jogosult, hogy a legutóbbi Ady-kötet verseit úgy nézzük, hogy jók-e vagy szépek-e? Ez gyanakvó újramérés volna, sőt illetlenség, mint ahogy nem volna illő a martírok tanuságának stílusát kritizálni. «Végérvényesen tudjuk: Ady Endre a világ klasszikusai közé tartozó legnagyobb lírikus nemcsak az élőknek, hanem a halottaknak is élén.»

Irodalomtörténeti Közlemények. 1918. évf. 3. sz. — Király György: *Világbirodalom Sándor mondája régi irodalmunkban. II.* A külföldi mondának a XVI. és XVII. századi magyar irodalomban való szerepéről. Nevezetes maradvány a Heltai Gáspár-féle prózai Sándor-regény. Ez több mint száz évvel Haller Jánosé előtt készült, melyet eddig a maga nemében egyedüli fordításnak tekintettek. Még az az előnye is megvan, hogy teljes, míg Halleré elől csorba s ép egy ívvel rövidíti meg az eredetit. A fordítás elég hűnek mondható és általában olyan, mely méltóan gyarapítja XVI. századi szépprózai elbeszéléseink ugyanis csekély számát. — Komlós Aladár: *Dömötör János. I.* Az 1843—1877-ig élt tehetséges költő és író pályafutásának részletes rajza. Több eddigi téves adat helyreigazítása. — Ember Nándor: *A magyar oktató mese története 1786-tól 1807-ig.* Ismerteti Kónyi János, Látzai József, Kovács Ferenc, Pétzeli József, Andrád Sámuel, Ráday Gedeon, Szűts István, Nagy Ferenc, Kazinczy Ferenc, Aszalai Szabó János és Kármán József részint önállóan, részint folyóiratokban megjelent, vagy kéziratban maradt meséit. A tárgyalt mesék forrásai: Phaedrus, La Fontaine, Gellert, Lessing. — Pap Ferenc: *Báró Kemény Zsigmondnak,*

Danielik János püspökhöz írt leveleit közli. — Császár Elemér folytatja *Kovács Ferenc irodalmi hagyatéka* ismertetését és nevezetesebb darbjainak közlését. — Harsányi István: *XVII. és XVIII. századi verses találós mesék a sárospataki könyvtárból*. Adatközlés. — Tolnai Vilmos: *Költőink elfelejtett versei* címen Aranynak hét, Garaynak, Vachott Sándornak és Vörösmartynak egy-egy kis emlékversét közli. — Szabó J. Dániel: *Két minorita iskolai dráma*. Az egyik vigjáték, melyet 1773-ban adtak elő a kantai templom búcsúnapján. Meséje az Arany János Bajuszában látható megtréfáló mesetípus rokona. A végén levő jegyzet szerint Kertsó Czirjék a szerzője. A másik darab a nagytrötör kis emberek szatirája. Mindkét dráma kézirata a kézdivásárhelyi kat. gimnázium könyvtárában található. — Perényi József: *Szigeti József levelei E. Kovács Gyulához*. Szövegközlés. — Flehner Margit: *Faludi Ferenc egy ismeretlen levele*. Szövegközlés.

Juventus. 1918. évf. 1. sz. — *Cum legerem Horatium*. Gyulai Pál Horatius Olvasáskor c. költeményének latin fordítása Némethy Gézától.

Ma. 1918. évf. 10. sz. — Boross László: *Ady Endre és az új magyar líra*. A futurista írók fölfogása szerint az az új hang, amit A. E. a magyar lírába hozott, egyáltalán nem multat-megtágadóan forradalmi. A. E. a magyar nemzeti lírának egyik továbbfejlesztője. Fajisága még túlságosan kidomborodik, ha mindjárt hallat is internacionalista és szocialista hangokat.

Magyar Figyelő. 1918. évf. 9. sz. — Kozma Andor: *Báró Eötvös József*. Alkalmi fölolvadás a svábhegyi Eötvös-emlékünnepen.

Magyar Kultura. 1918. évf. 13—14. sz. — Várdai Béla: *Harsányi Lajos költészete*. Körültekintő méltatása H. L. lirájának. A szerző szerint Sik Sándor mellett H. L. a mai magyar katolikus vallásos költészet legjelesebb művelője. Különös figyelmet érdemel most megjelent verses kötete: a Toronyzene. — Bangha Béla: *Keresztény színházat!* A szerző szerint a színházat még a sajtónál is jobban hatalmába kerítette a pánszemita egyeduralom, holott a színháznak, mely most az erkölcsi mérget terjeszti, óriási krisztianizáló és morális hatása lehet. Azelőtt Vörösmarty, Madách és Szigligeti, ma Béli Izor, Feld Mátyás és társai. Százerek lelke idomul akképen, ahogyan ezek a szindarabgyárosok idomítják.

17. sz. — Várdai Béla: *Még néhány megjegyzés Harsányi Lajos költészetéről*. H. L. és Sik Sándor lirájának egymásra való hatásáról.

20. sz. — Várdai Béla: *Andor*. Molnár Ferenc új regénye egyike a legrészletesebb jegyzőkönyveknek, melyeket nálunk fölvettek azoknak a szerelméről, akiknek lelkét nem szabályozza eszményibb fölfogás. Alakjait ambicióval formálta ki az író, reflexiói nem a mindenáron való elméskedés jegyében születtek. Írói kifejezőképessége is elismerést érdemel. Feltűnő

szentimentalizmusa és a női nemmel szemben elfoglalt megvető álláspontja. Bár a regény hatása rokon a legsivárabb naturalista regények munkák nyomán járó hangulattal, a könyv «végső elemzésben nem aljas munka».

Magyar Nyelvőr. 1918. évf. 5—6. sz. — Zolnai Gyula: *Az indogermán ragozás eredetének kérdése*. Schmidt József budapesti egyetemi tanár, akadémiai tag egyike a legkiválóbb magyar tudósoknak, de munkái zsúfolva vannak idegen szókkal, szükségtelen latinosságokkal. A cikkíró óvást emel a magyar nyelv jogainak ilyen arányu háttérbe szorítása ellen. «Nemzeti érzésünknek és ezzel együtt nyelvünknek veszedelmes hanyatlását látom abban, hogy tudományos előadásunk az utóbbi időben egyre jobban elde-úkosodik, elmagyartalanodik; hogy legtalálób, legkifejezőbb eredeti műszavainkat szükségtelenül nemzetközi latin-görög kifejezésekkel eserélik föl szakíróink, nem is szólva arról, hogy a fölmerülő új tudományos fogalmak magyar elnevezésére olykor-olykor már kísérletet sem tesznek. Ez nyelvünk kicsinylését, jogának határozott sérelmét jelenti. Csak imént tett pl. Kalmár Elek is jogos panaszt egy mennyiség- és természettudományi folyóiratunknak idegen szavakkal való tobzódása miatt. Hasonló jogos panaszt emelhetünk bölcseleti, irodalom- és széptudományi folyóirataink magyarsága ellen is, hogy csak néhányat említek tudományunknak nyelvben fajulni tőrő szakágai közül... Nem hagyhatjuk tiltakozás nélkül, hogy egy nagytudományú és nagytekintélyű tudós, az indogermán összehasonlító nyelvészetnek nálunk első mestere és egyetemünkön eddig, sajnos, egyetlen képviselője, a magyar nyelv jogát teljességgel semmibe vegye s olyan felemás nyelven írjon, amelyben szinte több az idegen szó mint a magyar. Még jogosabb a tiltakozásunk az ellen, hogy ilyen nyelven a Magyar Tudományos Akadémia folyóiratában lehessen írni... Schmidt szaktársunknak önnön magyarságáról való megfélemezéséért tehát nemcsak őt, hanem a Nyelvtudomány című akadémiai folyóirat szerkesztőjét is joggal hibáztathatjuk. Meg vagyok győződve, hogy fölszóalásom jogoságát mindenki, maga az én nagyrabecsült akadémiai és egyetemi társam is el fogja ismerni s ezután írásaiban olyan tisztelettel lesz nyelvünk természetes joga iránt, aminő tisztelettel én most fölpanaszolt súlyos hibája mellett is adózom az ő tudományának». — Simonyi Zsigmond: *Rovás*. Elrettentő példákat hoz föl arra, hogy az idegen szóiban való tobzódás mennyire elhatalmasodott hirlapirodalmunkban. «Feltűnt — írja az egyik hirlapíró — a Barbusse verseiben rejlő hajtó és alakító erő, de nem a withmani lüktetés ereje, hanem inkább az intelligencia továbbhangzását rezonáló szimpatikus erő. Ez a csodálatos danse-macabre már csak vergődő és eltolt figurákat lart-pour-lartoskodik valósággá s aki nekiindul történelmet keresni, majd apró tragikus akaratokat keseríthet életprincipiummá.» Helyesen jegyzi meg a Magyar Nyelvőr szerkesztője: «Hát érdemes így írni a magyar olvasónak? Hisz meg sem értheti ezt a

stilust, s ha mégis be akarja venni, megcsömörlik tőle. Csak idegenimádástól megrészegetett író adhat ilyen idegen lelkű írást a józan gondolkodáshoz szokott magyar olvasónak.» — Sztrippai Hiador: *Csakugyan új-nyelvemlék-e?* Valóban az. (L. folyóiratunk 1918. évf. 342. l.). — Kovács Márton: *Egy elfelejtett nyelvemlék.* Fölhívja a figyelmet Albert tihanyi apát 1486. évi magyar levelére.

7—8. sz. — Schmidt József: *Remorsurus petor.* Válaszol Zolnai Gyulának. Kijelenti, hogy úgy fog írni, ahogy eddig írt. «A bűnlajstromból legfőlebb annyi marad, hogy — mondjuk: felesleges módon — túlságosan sok idegen szót használok. Ezt beismerem, de nem tudok rajta segíteni, nem is akarok. Ha Zolnai vagy bárki más azt hiszi, hogy ez nyelvünk természetes jogának csorbítása, módjában van írásaimat bojkotálni, s ha egy szerkesztő vagy az Akadémia osztozik Zolnai nézetében, szuverén jogában áll munkásságomra nem reflektálni. Sohasem volt ambicióm a forumon hemzsegni s szerkesztőt, kiadót kézirattal ostromolni. Semmit sem írni — ezer örömmel! De purisztikus terrornak engedni — soha! Inkább meszet enni!» (!!) — A cikkhez a Nyelvőr szerkesztője a következő tréfás megjegyzést fűzi: »Audiatur et altera pars! Szivesen közöljük Schmidt József replikáját, nemcsak az illusztris auktor iránti regardból, hanem azért is, mert válaszában két principális probléma merül föl: egyik a terminus technikusok kérdése, a másik az, hogy vajjon az individuális stílus mennyiben igazolhatja az idegen terminusok applikálását. — A Nyelvőr redakciója.»

Múlt és Jövő. 1918. évf. 7. sz. — Heller Bernát: *Zrinyi Miklós, a költő.* A Zrinyiászban előforduló bibliai kölcsönzésekről. A cikkíró szerint a Zrinyiásznak az a néhány sora, mikor a Mindenható «látá az magyaroknak állhatatlanságát, megvetvén az Istent, hogy imádna bálványt» nem a protestánsokra vonatkozik, hanem gépies bibliai kölcsönzés. A bibliai elbeszélés párhuzama mondatja a költővel, hogy a magyarok bálványimádók.

8. sz. — Heller Bernát: *Zrinyi és Kohelet.* Vizsgálja a bibliai Prédikátor Könyvének Zrinyi prózai munkáira tett hatását. Zrinyi gondolkodását áthatotta a szentírás s különösen Koheletnek a Prédikátor Könyvében található oktatásai vonzották. Jelmondata, a szerencséről vallott fölfogása, a vanitatum vanitas hirdetése a Prédikátor Könyvében gyökerezik.

11. sz. — Kecskeméti Ármin: *Szobrot Makai Emilnek.* A makóiak szobrot akarnak emelni a korán elhunyt költőnek, aki költészetében a zsidóságé volt, zsidóságban a magyarságé. «A megértés hangulata lebegi körül ezt a szobormozgalmat. Makó városának legjobbjai buzgólkodnak érte vallási különbség nélkül. Bizonyára föllelkesül rajta az egész magyar zsidóság s hálás büszkeséggel a makói szoborbizottsághoz küldendő adományaival sikerre segíti a nagyszerű ügyet, hogy hamarosan elkészül a Makai Emil szobra, felekezetünknek dicsőségére.»

Nyugat. 1918. évf. 11. sz. — Hajdu Henrik: *Patthy Károly Pev Gynt-fordítása.* Kiválóan sikerült fordítás a norvég szöveg nyomán. A drámát eddig németből fordították, még pedig komikus félreértésekkel s nem valami költői módon. — Gábor Ignác: *Zrinyi verselése és a magyar rítmus.* A magyar alexandrinus mai formájának kialakulásáról. A fejlődést ismert elmélete alapján magyarázza a szerző, szemben Négyesy Lászlóval, akinek ritmikái tanításait nem fogadja el.

14. sz. — Patthy Károly: *Péterfy Jenő emlékezete.* Ujból való közlése annak a megleghangú megemlékezésnek, mely annak idején a budapesti VIII. ker. községi főreáliskola 1900. évi értesítőjében jelent meg. — Babits Mihály: *Lévay.* Az elhunyt költőnek halálával tartozik minden magyar ember már csak azért is, mert érzelmi nevelésünkben olyan versekkel vett részt, mint a Mikes és a Szüretünk.

18—20. sz. — Dóczy Jenő: *Irodalmunk és a nemzeti szempontú kritika.* A magyar kritikások esztétikai és politikai irányáról Kazinczy Ferentől Beöthy Zsoltig. Első részében meglehetősen magtalan elme-futtatás unalmas közhelyekkel. Ami jó benne, az nem új, ami új benne, abból lépten-nyomon kéri a történeti iskolázatlanság. Második részében már van néhány helyes megjegyzése.

19. sz. — Gellért Oszkár: *Molnár Ferenc új regénye.* Vezérezik. Egekig magasztatja az Andort. Egyetlen dallam az egész regény, a szerző lélekrajzolóképessége még sohasem volt ilyen megérett, páratlan szókincs, csodás stílművészet, látomásszerű megfigyelések, stb. — Tóth Árpád: *Havas Gyula.* A Nyugat egyik korán elhunyt munkatársának írói jellemzése. Az olyan túlzásokat, hogy «Havas Gyula halálával valóban csaknem pótolhatatlan ür maradt az új magyar kritikában» mentse a baráti szeretet melege és az ifjú évek tapasztalatlansága.

Uránia. 1918. évf. 9. sz. — Alexander Bernát: *Báró Eötvös Loránd.* Alkalmi méltatás E. L. hetvenedik születésnapja alkalmából. — Mikola Sándor: *Báró Eötvös Loránd élete és tudományos működése.* A kiváló tudós munkásságának összefoglaló ismertetése. — Elek Oszkár: *Irek és magyarok.* Azoknak a vonatkozásoknak felsorolása, melyekben írónk az angoloknak az ireket leigázó zsarnoki erőszakoskodásaira mutattak rá. (Széchenyi István, Bölöni Farkas Sándor, Pulszky Ferenc, Szemere Bertalan, Eötvös József, Császár Ferenc, Beöthy Zsigmond, Tóth Lőrinc, Kozma Andor.)

10. sz. — Szász Károly: *Molnár Ferenc új regénye.* Az Andor nem szerencsés órában fogant. Az olvasót állandóan kellemetlen érzések kísérik s a hatás, melyet a regény tesz, fölbosszantó és lehangoló. Egy ilyen nagyobb irodalmi munka elolvasása után az olvasónak gazdagabbnak kellene magát éreznie — de itt? A szerelemnek csakis állati elemét látjuk fölbugyogni és piszkosan tajtékzani, s az, amit az író ad, se nem igaz, se nem szép. Nincs igaza a szerzőnek, ha azt hiszi,

hogy ő a való életet rajzolja. Az életben van szenny, de az élet nem csupa szenny s aki egy hosszú regény egyetlen alakjában és egyetlen helyzetében sem tesz engedményt a tisztességnek, az meghamisítja az élet képét. Igazi lélekelemzés sincs a regényben. A szerző csupa meztelenül reális vonatkozásokból rak össze művészietlenül undorító valóságképeket. Azt azonban el kell ismerni, hogy a részletrajzokban kitűnő megfigyelések vannak s az elbeszélés stílusa rendkívül könnyed és természetesen ömlő.

Hetilapok.

A Hét. 1918. évf. 42. sz. — Oblomov: *Sötétség*. Nagybetűs «kritika» Földi Mihály regényéről az irodalom-rovat vezetőhelyén. Csak azért érdemes megemlíteni, hogy rámutassunk arra, milyen modorban szokás ma bírálatokat beadni a türelmes olvasóközönségnek. A szóban forgó regény, a bíráló szerint, csodás alkotás. Hibák nincsenek benne, ellenben szépségei páratlanok. Csak egy Zola vagy egy Goethe tesz ilyen hatást. «Nem tudom — írja többek között a derék Oblomov — tudok-e a könyvről hozzá méltóan írni, nem tudom, meg fogom-e adni neki azt, amit megérdemel? Mindenesetre e könyv páratlanul áll a magyar irodalomban... Az intenzív gondolati légkör, amely az egészet körülveszi, a legnagyobb emberi problémák, amelyekből gyökerei táplálkoznak, a koncentráltság, a nagyvonalúság, azt a mély benyomást váltják ki bennünk, hogy a nagy kultúrnépek egyik nagy regényét olvassuk. És itt meg kell mondanom, hogy soha Flaubert, soha Stendhal egyetlen regénye sem hatott úgy rám, mint ez a könyv... Az érzés, melyet e könyv olvasásánál éreztem, az ámulat volt. Elámultam a mélységén és a gazdagságán... A magyar elbeszélő-irodalomnak vannak érdemes kísérletezői és úttörői, van bűbájos szavú mesemondója és van sok kitűnő elbeszélője, de az új magyar regényt Földi Mihály írja».

Erdélyi Szemle. 1918. évf. 24. sz. — Reményik Sándor: *Babits Mihály*. A mai B. M. egészen más valaki, mint aki annak idején a közönségnek bemutatkozott. A kezdő forradalmár bizarr túlzásai leköszörülöttek. A költővel lépést tartott a műfordító, az osztétikus, a nyelvbűvár és a folyton tanuló, gondolkodó, önmagát szigorúan bíráló ember. Míg a magyar írók többsége boldog önteltséggel írogat s amellet, hogy nem műveli magát, lenézi a múltat és fitymálva tekint mindenre, ami nem a vad zsenik berkeiből kerül ki, B. M. lelke gyökeréig tudatos művész, akit erős tehetsége mellett ízlés és választékosság vezet. A forradalommal indult, de fölibe nőtt a forradalomnak. Visszahajlott a magyar klasszicizmusához s nem esküdött föl filiszteri egyoldalúsággal a nyugatos stílus zászlajára.

Élet. 1918. évf. 25. és 28. sz. — Brisits Frigyes: *Arcképsorozat*. Bán

Aladár, Anka János, Sik Sándor, Harsányi Lajos és Erdős René vallásos lírájának méltatása túlzó magasztalásokkal. (Hogy például Erdős René egyik legmélyebb, legigazabb lírikusunk; hogy költészetében az ószövetség idealizált misztikája újul föl, beborítva a képzelet színeinek keletiesen szép ragyogásával; hogy a magyar katolikus lírában még sohasem lobbogott s hevült végig az érzelmeknek az az intenzív ereje, mint amely az Aranyvederben égett: ki hiszi ezt?)

35—37. sz. — Andor József: *Irodalom és pornográfia*. Nehéz megállapítani azt a határt, mi szabad az írónak és mi nem. Az írás a legszabadabb művészet, az író sajátja maga az élet. Aki bilincsebe veri az író, megbénítja a kezét s rákényszeríti a hazugságra. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy szemet hunyjunk az erotikum térfoglalásával szemben. Vannak érzéki részletek Kemény Zsigmond regényeiben is, de nem azért, hogy az olvasót izgassák vagy fantáziáját megmérgezzék. Jókai Mór is szerette az érzéki helyzetek kiszínezését, de erotikus hőseit tragikusan bűnhődhetette. Mikszáth Kálmán munkáiban sem öncél az erotikum. Herczeg Ferencz és Gárdonyi Géza a magyar irodalom nemesebb hagyományait képviselik szemben azzal az iránnyal, melyet az 1890-es évektől kezdve főleg a Hét írói köre iparkodott meghonosítani. Bródy Sándor, Kóbor Tamás, Ignó, Heltai Jenő és mások fölszabadították a nemi életet a magyar ízlés, keresztény erkölcsök és történeti hagyományok tartózkodó álláspontja alól. Velük romlani kezdett a magyar irodalom etikája. Kétségtelen, hogy a Hét újságot hozott, de egyben veszedelmes úttörője lett az idegen ízlésnek a pornográfia felé hajló erotikumnak.

38. sz. — Margitay Ernő: *Tisztogatás*. A cikkíró felhívja a közönség figyelmét a napilapok irodalmi és művészeti rovataira, amelyek olyanok, mint az apróhirdetések: megfizetik őket. Nem szabad elhinni, hogy egy könyv, szindarab vagy művészeti kiállítás jó, amíg név nélkül dicséri őket az illető sajtóorgánus. «Az előre lenyomatott dicsőimnuszokat ugyanis már készen kapják a szerkesztőségek, s a kiadóhivatal utasítására kommentár nélkül adják le. Hogy ez a publikum becsapása? Igen, az. De viszont óriási jövedelemhez juttatja a lapvállalatokat, amelyek nem a kultúra javát, a közönség nevelését és hűséges szolgálatát nézik, hanem tőkájük mennél magasabb kamatozására éhesek.»

39. sz. — Várdai Béla: *Tarczai György*. Írói arekép Divald Kornélról, aki Tarczai György néven már közel negyedszázadon keresztül hívatott lélekkel műveli a történeti regényt és novellát. Eszményi fölfogás, keresztény szellem, művészettörténeti környezetrajz, mesebőség: ezek jellemzik T. Gy. elbeszélő munkáit. Hősei olykor nincsenek lélektanilag elmélyítve, stílusa inkább artisztikus, mint könnyed. Legjobban szereti Nagy Lajos, Zsigmond, Mátyás és II. Lajos korát, legszívesebben időz Eperjes, Bártfa, Kassa és Buda tájain. Leginkább szívéhez nőtt alakok a régi idők művészei. Kettőről egész regényt írt: az olasz Masolinóról és a magyar-német Veit Stossról.

41. sz. — Az egész szám Prohászka Ottokárral foglalkozik, a székes-fehérvári püspök születésének hatvanadik évfordulója alkalmából. Andor József, Sik Sándor, Majláth Gusztáv, Némethy Ernő. Vass József, Izsóf Alajos, Nagy Lajos, Brisits Frigyes, Anka János és mások cikkei megvilágítják az ünnepeelt főpap és egyházi író pályájának számos mozzanatát. Az alkalmi cikkek mellett számos kép.

42. sz. — Vass József, Anka János, Váradi Antal, Margitay Ernő és Mihályfi Ákos cikkei Andor József halála alkalmából. — Boros Ferenc: *Andor József*. Az élhúnyt író t agyonhallgatták. A lapok tele voltak kirkoltott kommuniké-nagyságok neveivel, de az ő munkáit iparkodtak észre nem venni. Nem bocsáthatták meg katolikusságát. Andor József kimonodottan katolikus szellemű hetilapot szerkesztett s az új tehetségeknek egész sorát fedezte föl. De mikor a névtelen írókból neves írók lettek, egykori neveltjei elhagyták őt, mert máshol sokkal többet kerestek írói munkásságukkal. — Tarczai György: *Emlékezés Cypriánra*. Andor József a tanári pályán működött s jóformán csak azon óráit szentelhette az írásnak, melyeket a legtöbb ember pihenésre és szórakozásra szán. Munkássága így is maradandó értéket teremtett. Mint a Budapesti Hírlap és a Magyar Szemle munkatársa az 1890-es években méltán keltett föltűnést stílusával s a meseszöveésben és jellemzésben megnyilvánuló nemes művészetével. Az emberiség szívében szunnyadó jó érzések fölkeltésére tört minden sora. Figyelmét nem kerülte el a gonoszság sem, de az árnyék mellett, melyet napfényes történeteibe szótt, annál ragyogóbban érvényesült a fény, mellyel körülvette ideálokért hevülő alakjait. Novelláiban és regényeiben százával kelnek életre a művelt magyar középosztálynak ma már kiveszöfélben levő leányalakjai és asszonytípusai. A francia demimondeirodalom térhódításával szemben az ő elbeszélő munkái a keresztény magyarság eszme körének és érzelmi világának képviselői.

43. sz. — Prohászka Ottokár: *Andor Józsefnek, a katolikus irodalom harcosának!* A. J. az eszményiséget szolgálta a magyar irodalomban. Pusztítani akarta a szennyet és tisztább légkörbe akarta vezetni a lelkeket. Nagy honoráriumokat nem kapott, csak kenyeret, azt is éjt-napot egybetéve fáradságos munkában kereste meg. Morzsákból élt, mert ideálokért élt. — *Andor József siremlékére*. Az Élet szerkesztősége hétről-hétre nyugtazza a beküldött adományokat.

Figáró. 1918. évf. 1. sz. — Az új színházi hetilap első számában Sz. egynémely igazságot ír gróf Bánffy Miklóseról, Kosztolányi Dezső Drégely Gábort helyezi Prém József megüresedett trónjába, Karinthy Frigyes ötletesen gúnyolja Lukács György nagyképfű stílusát, Lendvai István Mariay Ödönt mutatja be a közönségnek. A sok szinpadí intimitás bizonyára vonzani fogja a primadonna-lázban égő fővárosi közönséget.

3. sz. — Kaczér Illés: *Heinrich Gusztávndí*. Beszélgetés a M. T. Akadémia fötitkárával. Jellemző dolog, hogy a hadigazdagok közül egy-

nek sem jutott eszébe az Akadémia, egyik sem tett alapítvány.» — Kosztolányi Dezső: *Jászai Mari*. A cikkíró látogatást tett a művésznőnél, aki több kedves apróságot mondott ol Arany Jánosról. Megemlíttette Radviczky Gyulát is. «Ma a sírját egy pesti zsidó asszony ápolja. Borostyánt és futórozsákat ültetett rá. Más nem törődik vele.»

Sárospataki Református Lapok. 1918. évf. 28—31. sz. — Szikszai Fabricius Balázs: *Emlékeszéd Perényi Gáborné szül. Ország Ilona felett*. Latinból magyarra fordította Szinyei Gerzson. — *A kuruc balladák hitelessége*. Utalás arra, hogy Márki Sándor védelmébe vette Thaly Kálmánt azzal a föltevessel szemben, hogy Thaly a saját versei között tizedet a kuruckori versek között adott ki. (Márki Sándor cikke a Budapesti Szemle 1918. évf. 6. sz.-ban.)

32—33. sz. — Harsányi István: *Perényi Péter eddig ismeretlen munkája*. Schwarz Károlynak a Zeitschrift Für Bildende Künste lapjain megjelent cikkéből megtudjuk, hogy Hirschwogel Ágost Perényi Péter megbízásából hozzáfogott a képes biblia illusztrációinak elkészítéséhez. Perényi halála után 1548-ban H. a művet tovább folytatta s 1550-ben Bécsben kiadta.

Színház És Divat. 1918. évf. 41. sz. — Faragó Jenő: *Apró följegyzések egy nagy premiérről*. Avagy mutató abból, hogy kitünő szini kritikusaink milyen szini kritikákat tálalnak a műértő fővárosi publikum-elé. Szomoró Dezsőről van szó és a Matuskáról. «Szomoró Dezső frakkban!... Isteneknek vagy istennőknek való látvány. Ilyen lehetett az Élet Királya teljes virágában, ilyen lehet... nem, ilyen nem lehet senki más, mint Szomoró Dezső... Nincs Magyarországon még egy ilyen frakk s nincs Magyarországon még egy ilyen férfi, aki a frakkot így tudná viselni. A legelegánsabb diplomata is eltöprel mellette, divatfiak csak karrikaturák az ő árnyékában. A fehér nyakkendője is milyen finom, milyen habos. Az inge, a lakcipője, finomszövésű selyemharisnyája... és a darabja, nagyszerű dráma, olyan, mint ő maga. Finom, tiszta, tetszetős, ötletes, szép, jó, kedves, grandiózus... egy kiforrott író kiforrott munkája... egy nagyvilági ember nagyszerű alkotása... nincs rajta egy gyűrődés, nincs egy kellemetlen folt... harmonikus és nagyon, nagyon tehetséges.»

Új Idők. 1918. évf. 33. sz. — Tábori Kornél: *Petőfi Istvánné*. Petőfi István özvegye, Gaylhoffer Antónia 1918 augusztus 2-án halt meg Abonyban. Férjét nagyon szerette, de csak rövid ideig élt vele együtt, mert P. I. nem tudott kiszabadulni egy régebbi viszonyának hálójából. A családi levelezés egy része a cikkíró birtokában van.

37. sz. — Herczeg Ferencz: *Beöthy Zolt*. «Tündöklő elmével, meleg szívvel, csodálatos következetességgel, mint esztétikus és tanár olyan munkát végzett, amely döntő befolyással lesz még eljövendő intellektuális

nemzedékek fejlődésére is. Világító torony volt, amelynek fölényes, tiszta és erős fénye irányt mutatott a sötét vizek fölött. Viharok kerekedtek és újból elültek, hullámok tornyosultak és megint lecsillapodtak, a Beöthy Zsolt szellemének tüze pedig változatlan fényvel tovább ragyogott.»

Új Nemzedék. 1918. évf. 21—28. sz. — Roboz Imre: *Állami pénzt az íróknak.* Azok az írók, akik tollukból akarnak megélni, kénytelenek lefokozni magukat az alacsony ízlésű könyvvásárló-közönség kénye-kedvéhez. Az államnak kötelessége volna, hogy segítségére siessen a komolyabb becsüvésű íróknak, mert a kiadók ezt nem fogják megtenni. A mindenkori kormányok eddig közömbösen mentek el az irodalom mellett. A színházak deficitjének pótlására, színésziskolákra, színházi hölgyekre, kegydíjakra az utóbbi időkben már három milliót is elköltöttek évenként, de a tudományos vagy irodalmi pályán segítségre szoruló egyének költségvetési díjazását évi huszonöt ezer koronában állapították meg! Pedig ahol a színjátszásra három milliót áldozhat az állam évenként, ott egy millió megilletné az irodalmat. A cikkíró kérdést intézett ebben az ügyben több neves íróhoz és politikushoz s közli véleményeiket, melyek részint megértők és lelkes hangúak (Radnai Rezső kultuszminiszteri tanácsos, Szász Károly, Pekár Gyula, Kozma Andor, Kóbor Tamás, Lengyel Menyhért, Biró Lajos, Andor József), részint pesszimisták (Lendvai István, Török Gyula), részint óvatosak és aggályoskodók (Rákosi Jenő, Berzeviczy Albert, Farkas Pál, Hevesi Sándor).

23. sz. — s. f.: *Ujságírók dolga.* Az ujságírók szót emeltek a sajtószabadság mellett, szemben az államhatalom cenzurájával. De van-e voltaképpen őszinteség a sajtóban, kérde a cikkíró. Hiszen az ujságíró azt írja, amit a kenyéradója parancsol, nem pedig azt, amit gondol, érez és lát. A lap ma már milliós üzleti vállalkozás, hatalmas kapitalisták szócsové. «Nem azért fizet a kiadóm, hogy a magam meggyőződését írjam meg a Velősont-központról, hanem azért fizet, hogy a Velősont-központ dolgában is azt írjam, ami az ő teljesen jogos magánérdeke.» Nincs a földön cenzura, mely vetekedhetnék az üzleti érdek cenzurájával. Hiába minden küzdelem a vélemény szabadságáért. «Nem tehetjük mást, ujságíró-társaim, mint várunk arra az időre, amíg maga a nagyközönség fog ordítani egy jobberkölesű sajtószabadság után.»

26. sz. — Biró Lajos: *A magyarság és a magyar irodalom.* Az Új Nemzedék egyik cikkírója azt állította Biró Lajos, Bródy Sándor és Molnár Ferenc színdarabjainak német fordításairól, hogy azok ártottak a magyarság hírnevének s a színházlátogató külföldiek rosszul vélekednek a magyar társadalomról. Biró Lajos cáfolja az ilyen állításokat. Az irodalom ősidők óta egyúttal társadalomkritika is s nincs gyatrább és meddőbb fajtája az irodalomnak, mint az, amely csak dicsőíteni akar és hizelegni tud. Nemzete iránt az a magyar író teljesíti kötelességét, aki bírálatot mond és igazságos tükröképével a javítást célozza. Egy nemzetet

különben sem lehet megítélni egyetlen írónak munkáiból. Van-e nagyobb ostobaság, mintha német kritikusok most Shaw könyveiből akarják bizonyítani, hogy az angol milyen alávaló nemzet? Mikor Herczeg Ferenc Kék Rókját Frankfurtban előadták, az egyik német kritikus felsőségesen nyilatkozott a romlott budapesti erkölcsökről, pedig azt már mégsem lehet mondani, hogy Herczeg Ferenc nem ismeri azokat a kötelességeket, melyekkel nemzetének tartozik. Bizonyos, hogy a külföldön játszott magyar darabok nem jelentenek valami ragyogó klasszicitást, de érdemük hogy megtalálták a külföldre vezető utat. Aki emlékszik rá, hogy a berlini sajtó tizenkét évvel azelőtt milyen megdöbbenő dühvel fogadta az első magyar darab jelentkezését, az tudja, hogy a könnyű fajsúlyú magyar darabok valóságos csodát műveltek azzal, hogy kikényszerítették a magyar irodalomnak úgyszólván hivatalos nemzetközi akkreditáltatását és kiverekedték a külföldnek most már természetes belenyugvását abba, hogy a magyar kulturának is van mondanivalója Európa szellemi élete számára. Az export-írók tehát éppenséggel nem szolgáltak rá arra, hogy bizonyos egyének ki akarják zárni őket a magyar nemzeti irodalom közösségéből. — Milotay István: *Válasz Biró Lajosnak*. Senki sem arrogálhat magának jogcímet és hatalmat arra, hogy Biró Lajost kirekessze a nemzeti irodalom közösségéből. A jogos kritika még nem kiátkozás. De azt csak nem hiszi Biró Lajos, hogy Földes Imre Grün Lilije, Bródy Sándor Lyon Leája vagy Gábor Andor Prince azok a darabok, melyeken keresztül a magyar kultúra Európa piacára viheti a maga mondanivalóit. Hát szerez ezekből a darabokból a német közvélemény olyan benyomást, mint amilyeneket szerezhet minden idegen akár Zola, akár Anatole France, akár Shaw munkáiból? Hol van a magyar színműtróknak erkölcsi fölháborodása a nemzeti hibákkal és társadalmi nyomorúsággal szemben? Ezekből a darabokból azt látja a német közönség, hogy ezek a magyar írók maguk is vígan kuruttyolnak abban az erkölcsi rothadásban, amelyről léha képeket rajzolnak.

28. sz. — Milotay István: *Antiszemitizmus*. A zsidóság a maga exkluzív osztályuralmával nemcsak a gazdasági téren uralkodik, hanem az intellektuális pályákon és az irodalomban is. A hírlapoknál, könyvkiadóknál csak az boldogul, aki fölládozza lelkét. A magyar értelmiség lecsúszott, iszonyú létgondok közt vergődik, megalázottan háttérbe került. Ezzel szemben Tisza István és Wekerle Sándor a liberalizmus nevében tiltakoznak a zsidókérdés bolygatása ellen. Mindenkit szabad bírálni, csak azt az osztályt nem, amelyik jelenleg legerősebb az országban s amelyik a legkíméletlenebbül kritizál mindent, ha nem az ő érdekeit mozdítja elő vagy ha nem az ő embereiről van szó. Ha liberalizmusról beszélünk, azt az elnyomott magyar irodalom kérheti és igényelheti a zsidóságtól s nem megfordítva. — Sz. L.: *Mikor Móricz Zsigmond téved*. Az egyik újságíró nagy tárcacikket írt a Fáklyáról a Pesti Naplóba. Magasztalta M. Zs. igazságos életábrázolását a kálvinista magyarsággal szemben, egyúttal

azonban tiltakozott az ellen, hogy M. Zs. ellenszenves alakban szerepeltesse a zsidó korcsmárost. — Lám Frigyes: *Irodalmunk és a külföld*. Állami támogatással németnyelvű szépirodalmi folyóiratot kellene kiadni a külföld számára, amely jó magyar munkákat közölne gondos fordításokban. Ma csak azokat az írókat fordítják németre, akiknek üzleti és egyéb összeköttetések vannak. Gazdag főuraink elmerén nem esnék mocsok, ha ilyen irodalmi vállalatok támogatásával és egyéb kulturcselekedetekkel bebizonyítanák, hogy nem olyan léha szoknyavadászok és kártyabonolodok, mint aminőknek őket a radikális szépirodalom föltünteti. Tanulhatnának az új báróktól, akik a Nyugatot és a Pesti Naplót fejedelmi bőkezűséggel támogatják.

29. sz. — Milyay István: *Állami pénzt az íróknak*. Az állam éppen úgy vegye ki a részét az irodalom iránti kötelességéből, mint ahogy kiveszi a szociális, közegészségügyi és művészeti téren. A hivatalos pénzügyi áldozatkészség szerfölött aránytalan a kulturális élet különböző tényezői iránt. A parlament meg éppen közömbös. Pedig a kormánynak és a törvényhozásnak jóindulattal kellene foglalkoznia ezzel a fontos nemzeti ügyvel. Az állami támogatásra érdemes írók kiválogatásának munkáját a kultuszminisztérium illetékes ügyosztálya végezhetné el egy véleményező testület közreműködése mellett, amely írókból alakulna. — Gesztesi Gyula: *Váczy János halálára*. Meleghangú megemlékezés: arckép egy magyar aszkétáról.

30. sz. — Roboz Imre: *Soronkint fizetett színházi kritikák*. A papirinséges újságok hasábjain állandóan bő áradással hömpölyögnek a színházi és kabarés magasztalások frázisai. A »kritikusok« kéjes elragadtatással üdvözölnek minden új bemutató előadást. Minden programszám: elsőrangú, nagyszerű, fölülmulthatatlan. Mi az oka ennek a nekivadult tömjénezésnek, melyet a műveletlen és bámész fővárosi közönség készpénz gyanánt fogad? A »művészeti« rovatok azért magasztalnak égre-földre minden haszontalanságot és azért dicsőítenek jelentéktelen színészeket, mert ez fényes üzlet a számukra. Van olyan képes színházi hotilap, mely negyvenezer példányban jelenik meg hetenkint, tele hódolatteljes áradásokkal és hazug intimitásokkal. Ezek a lapvállalatok bőséges évi díjazást élveznek a »művészeti« vállalatoktól, azonkívül a színésznők is súlyos ezreket fizetnek nekik a reklámért. Márkus Emiliáról természetesen szó sem esik, annál nagyobb művészű N. N. és X. Y. a Belvárosi Színház, Faszor-kabaré stb. hírneves csillaga. Azelőtt mégis csak találkozott egy fejlettebb ízlésű réteg a fővárosban, ez hangadó volt s megbukathatott rossz darabokat és rossz színészeket. A háború azonban elsöpörte ezt az intelligensebb társaságot. A háborús években fölülkerekedett csöcseléket a színházi lapok vezetnek és tájékoztatják s az új közönség vakon hisz minden megfizetett nyemtatott betűnek.

32. sz. — Roboz Imre: *Juhász Gyula*. Az üzleti élet kíméletlen harcában háttérbe szorított lírikus életrajza. A cikkíró számos jellemző adatot

sorol fel az egészségtelen ujságirodalmi állapotokról, a szerkesztőségi klikkuralomról, a kiadói könyörtelenségről. — Csongor: *Molnár Ferenc monstre-regénye*. A cikkíró az Andor megjelenése alkalmából rámutat arra, hogy Molnár Ferenc jelentősége a magyar irodalomban igen csekély és igen átmeneti. A népszerű regényíró legjobb pillanataiban is csak egy szatirikus vénájú zsurnaliszta, föleresztve bizonyos áltolsztojánus és áltolsztojevszkiji sziruppal.

34. sz. — Hungarus: *Ady Endre: Halottak Élén*. A E. lelke és erkölcsisége merőben idegen azokétól, akik nevét lobogóul használják. A hivatalos magyarság Ady Endrének sem költészetét, sem magyarságát nem értette meg, úgy hogy a költő tehetséges társaival együtt kénytelen volt a Nyugat, Világ, Népszava és Huszadik Század berkeibe menekülni. Itt legalább senki sem pusztult el éhhalállal azok közül, akik az irodalom szabadságát szomjazták. A történeti tradíciók megmerevedett védői nem vettek róluk tudomást, utóbb pedig gúnyolták és üldözték az új irodalom megteremtőit. Nagyon természetes, hogy azoknak, akik nem akartak elkallódni, nemcsak hiúságból, hanem emberi és írói életösztönből is át kellett menniök a radikális oldalra. Itt legalább támogatták és olvasták őket, szemben azzal a konzervatív magyar értelmiséggel, mely a modernséget csak a Herczeg Ferencben és a kabarék pornográf termékeiben tudja bevenni. — Roboz Imre: *Egy fantasztikus művésztársaság*. A Ma köré csoportosuló magyar futuristákról. A mai korban, mikor az írók csak a pénzért és népszerűségért dolgoznak, meg kell becsülni az ideálistákat. A legsúlyosabb írói tévedés is rokonszenvesebb az írói megalkuvásnál. Kaszák Lajos talán botorul pocskolja idejét és talentumát, de lenézést nem érdemel. Kár, hogy kedvét leli olyan haszontalanságok terjesztésében, aminőket a Ma ad közre a közönség derültségére. A Ma versoi és novellái teljesen élvezhetetlen szópuffogatások. Mindazonáltal ez a zavarosan handabandázó folyóirat ma már 1500 példányban jelenik meg. — U. az: *A legfelsőbb bíróság a kritika ellen*. A pesti lapok irodalmi és színházi rovatából teljesen kiveszett a komoly és megbízható kritikai hang. A csillagos egékig fölmagasztalnak mindenkit, ha meg van a kellő összeköttetése, vagy ha üzleti érdekről van szó. Most véletlenül akad egy ujságíró, aki jogos fölháborodásában megró egy elkényeztetett színészt s erre a Kuria elítéli, mert nézete szerint a bíráló erkölcsi kárt okozott a színésznek. Előzőleg a törvényszék és a királyi tábla büntelennek találta ugyan az ujságírót s úgy vélekedett, hogy aki kiáll a nyilvánosság elé, az tartozik elviselni a kritikát, de a Kuria ítélete más volt: a kritikus 100 koronát fizetett támadásáért. «Ez az ítélet akaratlanul is csak azoknak az érdekeit szolgálja, akik a pénzükkel, befolyásukkal már eddig is hirdetési szennyfolttá változtatták a legtöbb pesti ujság kritikái rovatát.»

36. sz. — Érdekes szemelvények Kossuth Lajos világpolitikai nyilatkozataiból. A szerkesztőség ezt a számot K. L. szellemének szentelte, mert K. L. nyilatkozataiból kiderül, hogy a nagy száműzött az évtizedek

messzeségéből tisztábban látta a világhelyzet jövő alakulását és a magyarság helyzetét, mint bárki azok közül, akik a magyar politika sorsát irányították. — Csongor: *Andor József halálára*. «Valamikor a katolikus Herczeg Ferenc epitetonnal emlegették őt. A Budapesti Hírlap akkor még nagy közönsége és a Singer és Wolfner-cég kiadói oreje állt rendelkezésére és ha ő nem ragaszkodik intranzigensül, keményen a maga katolikus ideáljaihoz, ma nagyobb gyászszüzek lobognának neve körül a sajtóban, egész életében másképp érvényesült volna, másképp portálták volna.» — Roboz Imre: *Bródy Sándor falusi életképe*. A Vígyszínház évről-évre hűségesen előadatja a Tanitónőt, holott ez a darab a cikkíró részletes bizonyítási szerint minden irodalmi értéket nélkülöző, hazugul és gyatrán megírt fércmű. Nem a falusi alakok ellenszenves bemutatása bántó, hanem az a művésziatlenség és zagyvaság mellyel a szerző összefércelte kócos kis drámáját. Bródyt sose izgatják komoly irodalmi problémák, tragikus emberi motívumok, vérvő gondolatok. Fűtyül ő az effélékre. Jól tudja, hogy az alacsonyrendű, kisigényű és kritikátlan pesti publikumnak mindent beadhat. A szenzációs leleplezésekben utazó zszurnaliszta riport-szimatával dobálja színpadra rikitő jeleneteit, melyekbe mézesmadzagul nagy adag érzéki nyihogást vegyít.

Vasárnapi Ujság. 1918. évf. 34. sz. — Lambrecht Kálmán: *Gyulai Pál, Herman Ottó és Lévy József vadgalamb-pöre*. A három kiváló író hírlapi kötődése abból keletkezett, hogy Gy. P. egyik költeményében a vadgalamb bűgását emlegette s ehhez H. O. ornitologiai szempontból hozzászólt. L. J. a költőnek adott igazat s nem a tudósnak.

35. sz. — Gyöngyösy László: *A Fogoly Lengyel*. Csengey Gusztáv népszerű költeményének keletkezéséről. A költő, aki jelenleg Eperjesen él, húsz éves korában írta a Fogoly Lengyelt (1862). Költeménye a Vasárnapi Ujságban jelent meg. (1863). A szerény evangélikus teológus neve az egész országban ismert lett s költeményét évtizedeken keresztül országszerte lelkesen szavalták.

36. sz. — *Beöthy Zsolt 70 éves*. «Üdvözlésére, legalább gondolatban, megjelenik körülötte az egész ország közvéleménye: politikusok, akik a magyar közélet egyik legfőbb tiszteletreméltó alakját tisztelik benne, írók, akik a magyar irodalom egyik vezéralakját ünneplik, tanárok, akiknek évtizedek óta egyik legnagyobb hatású szellemi vezére, az ifjúság, amelynek még ma is fiatalos lendületű és rendkívüli tudományos képzettségű tanára.»

Vágóhíd. 1918. évf. 29. sz. — Lovászy Károly: *Vigyázat! Német Színház!* Az utóbbi időben egyre sűrűbben hangzik föl Budapest utcáin és mulató helyein a német szó. Idegen alakok, többnyire műveletlen vigécek és azok családtagjai, szinte tüntető módon fecsegnek németül. Sőt most már itt ólálkodik néhány osztrák üzletember, abban mesterkedve, hogy

német színházat nyit a főváros közepén. Most már nem elég a német színészek veudégjárása, az orfeumok németisége, a német birodalmi iskola megalapítása, hanem az állandó német színház is fenyegeti a magyarságot. »Mire kell egy ilyen német színház? Arra, hogy a Budapesten megforduló bécsi és berlini idegenek szórakozzanak benne? Bécsben és Berlinben épen elég német előadást láthatnak ők. Vagy talán arra, hogy a budapesti német anyanyelvű magyar állampolgároknak legyen szórakozóhelyük? Tanuljanak meg magyarul! »A cikkíró fölhívja a magyarokat, hogy abban az esetben, ha a jó üzletet szimatoló germanizátorok mégis kierőszakolnák a német színház megnyitását, minden uton-módon akadályozzák meg az előadások megtartását s már jó előre szervezzék meg a Magyar Nemzeti Színházörtséget.

30. sz. — Kállay Miklós: *A korrupt színpad*. A magyar színpad igazán másnak iudult, mint amivé vált. A színlázak ma nem egyebek művészietlen szórakozóhelyeknél. Züllésüket elősegítette a másik nagytőkés vállalkozás: a sajtó. A színház a sajtóval összefogva megteremtette a fizetett kommunikét, a legkorruptabb, közönségbolondító kritikát. A nem céhbéli színműíró darabja még akkor sem kerül színre, ha valamelyik színház már elfogadta előadásra. Az ilyen színműíró nem egyszer kénytelen társszerzőt vállalni, azaz olyan valakit fölhajtani, aki a színházhoz közel áll és ki tudja verekedni a már elfogadott darab előadását.

— *Látogatás Gárdonyi Gézánál*. Bizonyos, hogy érdemesebb színpadi féremunkát írni, mint egy nagystíllú történeti regényt. Gárdonyi Géza például az Isten Rabjaiért mindössze 3900 koronát kapott kiadójától, holott a nevezetes regényen egy évig dolgozott s ez idő alatt semmi mással nem foglalkozott. Mikor az Egri Csillagokat írta, még a történeti forrásmunkákat is a maga költségén kellett beszereznie. A Nemzeti Múzeumtól kért ugyan néhány könyvet, de onnan azt írták vissza, hogy csak akkor küldenek, ha egy egri iskolaigazgató jótáll helyette a könyvek épségéért! (Talán tévedés van a dologban? Ismerjük ugyan a magyar könyvtári viszonyokat, — fájdalom, nagyon jól ismerjük — de azt még sem merjük föltételezni, hogy egy ilyen nagy kulturintézmény a legkitünőbb magyar írók egyikével szemben, aki mellel az Akadémia és a Kisfaludy-Társaság tagja, ilyen eljárást tanúsítson.)

Hírlapok.

Alkotmány. 1918. évf. 217. sz. — Kiss Menyhért: *Magyarság a színpadi művekben*. Megállapítja, hogy a jóízű közönség ma már nem hisz a könyvek és színdarabok bírálatainak. Egy-egy színpadi író csak úgy tud érvényesülni, ha a szerkesztőségi asztal mellől tárgyal a színházzal. A közönség szó nélkül elfogad minden kezdetleges dolgot.

237. sz. — Anka János: *Cyprián halála*. Andor József a keresztényvilágnézetből új szépségeket virágoztatott ki. Szerencsés intuícióval találta

meg azt a formát és stílust, mellyel ki lehet fejezni a keresztény lelkek inspirációit. Mint szerkesztő éveken át féltő gonddal dolgozott a katolikus belletrisztika felvirágzásán. Alkotásaival és szerkesztői munkájával megvetette alapját a katolikus szépirodalom irodalomtörténeti érvényesülésének.

Budapesti Hirlap. 1918. évf. 202. sz. — *Beöthy Zsolt.* Vezércikk B. Zs. születésének hetvenedik évfordulójára. B. Zs. írói tehetségében egyesül a festő gazdag és érzéki koloritja és biztos vonalvezetése; a szobrász plasztikája és ereje; az építőművész világossága és monumentalitása; a muzsikusság finom hangérzéke és ritmikája; az epikus szélessége és részletkedvelése; a lírikus heve és bája; a drámaíró emberformáló ereje. Majd hosszú, kötetnyi tanulmányok fogják egykor elemezni ezt a páratlan stílusművészetet, amely egyforma fényel ragyog az értekezésben, a szépprózában, a szónoklatban és a szabad előadásban. És keresni fogják a pragmatikus kapcsolatot a nagy író, a nagy tudós és a nagy ember virtusai között... Beöthy Zsolt egyike a magyar nemzet legnagyobb nevelőinek. Nincs intelligens magyar ember, aki, bármily távoli és közvetett vonatkozásban, ne volna Beöthy Zsolt tanítványa, aki tőle ne tanult volna valamit... Hogy belátjuk már most egész nagyságát, hogy hozzá tudjuk mérni nemzetünk klasszikusaihoz, hogy tudatunkban már régi szobor talpatán áll: az nem teszi őt kevésbé élővé, közvetetlenné, közülünk valóvá».

Komáromi Ujság. 1918. évf. 36. sz. — A. Gy.: *Beöthy Zsolt.* Vezércikk B. Zs. születésének hetvenedik évfordulójára. Komárom büszkén vallja B. Zs.-ot a maga fiának s a város lakói lelkes örömmel látják, hogy B. Zs. mennyire szereti nemzetisége ősi fészket. — Oláh Gábor: *Beöthy Zsolt-nak.* Üdvözlő költemény. — Bódiss Jusztin: *Apróságok Beöthy Zsolt-nak komáromi tanuló éveiből 1858–62-ig.* Adalékok B. Zs. életrajzához. B. Zs. harmadik osztályos gimnázista volt, mikor egy figyelemreméltó irodalmi levelét közölte a Nefelejts című fővárosi szépirodalmi lap (1861). Negyedik osztályos gimnázista korában a Gyermekebarát című hetilap vezető helyen hozta Zrinyi Miklósról, a költőről, szóló cikkét. Meglepően szép mind a két kísérlet. — U. az: *A komáromi helikoni ünnepnapok.* B. Zs. születése napján, szeptember 4-én, a magyar irodalmi, tudományos és politikai élet kiválóságai évről-évre fölkeresik a Beöthy-házat, hogy szeretettel köszöntsék az ünnepeltet. Ezeknek a születésnapjára összejöveteleknek lefolyását részletesen ismerteti a cikkíró. — *A Jókai-Egyesület Beöthy Zsolt-nak.* A komáromiak irodalmi köre szép üdvözlő iratot intézett B. Zs.-hoz s Komárom város közgyűlésén az elnöklő főispán kifejezte a törvényhatóság örömet B. Zs. hetvenedik születésnapja alkalmából. — *Beöthy Zsolt üdvözlése.* A komáromi benedekrendi főgimnázium tanári kara lelkes sorokkal kereste föl egykori tanítványát. — Baranyay József:

Beöthy Zsolt és a Komáromi Ujság. B. Zs. egyéniségét jellemző apróságok.

38. sz. — *Beöthy Zsolt: Hegedüs István barátomnak 70-ik születésnapjára: 1918 szeptember 4-ikére.* Borongó hangú, megkapó költemény hexameterekben. — *Zempléni Árpád: Beöthy Zsolt szíve.* Ünneplő distichonok. — *Lőrinczy György: Beöthy Zsolt.* Az ünnepezt tudós írói és tudományos jelentőségének méltatása. — *Beöthy Zsoltról.* Újabb apróságok. Megtudjuk többek között, hogy az ünnepeztet az ország minden részéből körülbelül félezren keresték föl baráti és tanítványi lelkes sorraikkal. József Ferenc főherceg a harcterről küldte üdvözlését. Olvashatjuk még B. Zs. meglehangú válaszát a komáromi főgimnázium tanári testületéhez.

Magyarország. 1918. évf. 214. sz. — *Kossuth Lajos mint drámairó.* A Soproni Múzeumba egy régi soproni színlap került, mely arról tanuskodik, hogy Kossuth Lajos fiatal korában történeti drámát írt és azt 1829 szeptember 29-én a Dunántúli Színjárszó Társaság Sopronban elő is adta, mikor a társaság néhány hétig Sopronban tartotta előadásait. A színlap szövege ez: «Sopron. A felsőbbség engedelmével. Ma, kedden, szeptember 29. napján 1829. A Dunántúli Színjárszó Társaság ezen esztendőben ezen nagy nemzeti drámát adja elő öt felvonásban: András és Béla. Irta Kossuth Lajos. T. N. Zemplénnvármegye ügyvédje.» A darabban sok szereplő játszott, de egyetlen ismertebb nevet sem találtunk az akkori jelesebb színészek közül.

Népszava. 1918. évf. 230. sz. — *Isac Emil: A magyar és nemzetiségi irodalom testvérisége.* Magyarországon jóformán semmit sem tudnak a nemzetiségek kulturájáról. A nemzetiségeknek ez nem fájt, mert az erdélyi román irodalom Bukarestbe mehetett s innen Párisba jutott, a szerbeknek megvolt Belgrádjuk, a tótoknak és cseheknek a Prágájuk és Petrográdjuk. Nem szofizma: az erdélyi román írókat jobban ismerik Párisban, mint Budapestben. Ami a nemzetiségi irodalomból az osztályideologia szempontjából kedvező volt, azt természetesen akceptálta a budapesti burzsoá sajtó is. Így Révai Károly magyarra fordította az erdélyi román pap-írók verseit, a budapesti lapok többször közölték a tót Ország Pál táblabíróíró verseit. Az ilyen irodalom természetesen nem a nemzetiségek irodalma, hanem a feudális uraké, a feudális urak pedig egyformán dalolnak mindenütt. A nemzetiségek nemcsak politikájukban ébredtek föl, hanem kulturájukban is. A fajiságukhoz hű nemzetiségi írókból egy pompás irodalmi köztársaság fejlődött.

Pesti Napló. 1918. évf. 180—181. sz. — *Hatvany Lajos: Szegény Emberek és Árvalányok.* Móricz Zsigmond novelláiról jellemvonásainak vizsgálata. M. Zs. tragikus erejű magyar költő, a parasztság specialistája.

202. sz. — Tóth Árpád: *A Halottak Élén*. Ady Endre költészetéről. E költészet szépségének nem árthatnak némely fogyatkozások: a külső forma egy-két pongyolasága, a politizáló részek némely szárazsága és főleg a versek logikai értelmének elég gyakori homálya.

204. sz. — Hatvany Lajos: *Beöthy Zsolt*. B. Zs. egyéniségének és tudományos pályájának jellemzése. «Tanítványi hálás méltánnyalattal közeledünk feléje s igyekszünk e magyar gondolatnak szentelt lelkes pálya eredményéről néhány sorban összefoglaló képet adni.»

247. sz. — Kodály Zoltán: *A népdal feltámadása*. Ujabban több helyről fölhangzott az a nézet, hogy a népdal már nem torem ujat, kimerült, haldoklik, az ősi népköltészet kezd átalakulni félművelt költészetté, amint-hogy a népköltészet nem is jelentett sohasem egyebet félművelt vagy egészen műveletlen emberek költészeténél. Ezzel szemben a cikkíró kiemeli, hogy a népdal, amint ezt a még kéziratban heverő legújabb tudományos gyűjtések igazolják, nem egy elavult stílus maradványa, nem a történet holt relikviái közé tartozik, hanem eleven élet. Ami oszdtékai megítélését illeti, meg kell gondolnunk, hogy a népdal egyrészt nem olvasni való vers, másrészt nem zenodarab, hanem a kottó összeolvadásából alakult magasabbrendű harmadik: a kémia nyelvén szólva nem keverék, hanem vegyület.

Világ. 1918. évf. 230. sz. — Zolnai Gyula: *Hanyatló magyarság*. Nyelvünk magyarsága szemmeláthatóan hanyatlak. Nem az idegenszerű kifejezések elharapódzásában van a líba, hanem mindenekelőtt az idegen szavak nyegle alkalmazásában. Pedig egy nemzet színvonalán állhat a világműveltségnek s együtt úszhatik bármely világáramlattal, anélkül, hogy legeredetibb, legkifejezöb, legogyénibb szavairól le kellene mondania. Akik a mai irodalmi szokínc elnemzetietlenedésében a világműveltség természetes hatását látják s ebbe egykedvűen bolenyugodnak, ne feledjék el a XVII. század végének s a XIX. század elejének nevezetes tanulságtételét. Nyugat műveltségéhez, eszméihez és irányaihoz nemzetünk soha oly tudatossággal és lelkesedéssel nem csatlakozott még, mint ebben a korszakban és ime: ez a kor szülte és juttatta diadalra a nyelvújítást, amelynek egyik nagy jelentősége éppen az, hogy nyelvünk eredeti szokíncét oly hatalmas arányban gazdagította, aminőre sem azelőtt, sem azóta nincs példa.

Virradat. 1918. évf. 43—54. sz. — Szabó Endre: *Cigányország*. Anekdoták magyar írók és művészek életéből az 1870-es évektől kezdve. Főleg Mikszáth Kálmán baráti körére nézve nyújt érdekes visszaemlékezéseket.

55. sz. — Halasi Andor: *Hogyan imádjuk a színészeket?* A cikkíró szóvá teszi a budapesti félművelt közönség esztelen színészbálványozását. Minden érdeklődés a színházaké, kabaréké, moziké. A színészek és színésznők népszerűségét nem befolyásolják a harctéri események és nem ho-

mályosítják el a politikai tülekedések. Színházi pártok alakulnak s talán nincs messze az idő, amikor az egyes pártok között utcai küzdelmekre kerül a sor, mint a dekadens Rómában. Az üzleti alapon álló színházi lapok mesterségesen izgatják a tömegek fantáziáját s még a komolyabb színházi kritika is áradozó szavakkal bókol a színpad harmadrangú hőseinek.

Idegennyelvű lapok.

Göteborgs Aftonblad. 1918. évf. 141. sz. — Egy kritikai cikk hosszasan foglalkozik a modern magyar drámairodalommal. (A svéd színpadokon szereplő magyar szerzőkről l. folyóiratunk 1916. évf. 7—10. sz.) Megemlíti, hogy míg Vörösmarty és Szigligeti nevét néhány évtizeddel ezelőtt még Németországban is alig ismerték, addig Dóczi Lajos pompás vígjátékán már a svéd közönség is nevetett. Tudomást szerzett a svéd közönség Katona Bánk Bánkjáról és Madách Ember Tragédiájáról. Ezeknek azonban semmi közük az új magyar drámairodalomhoz. Az új magyar drámák, ha nem is vesztették el teljesen nemzeti gyökerüket, mégis a szó szoros értelmében európai drámák. Hét szerzőt sorol föl: Heltai Jenő, Biró Lajos, Lengyel Menyhért, Molnár Ferenc, Drégely Gábor, Herczeg Ferenc és Szomory Dezső. «Nyomat találjuk színdarabjaikban az orosz és skandináv hatásnak; erősen fölismerhető, hogyan igyekeztek Schnitzler Artúr simulékony és elegáns psychológiáját elsajátítani. A technikában a franciák a mestereik, míg a tárgy megválasztásában az angol-amerikaiak. »Tehát az ifjú magyarok igazi eklektikusok. Azok a magyar színdarabok, melyek a svéd színpadokon több-kevesebb sikert arattak: Biró Lajos: A cárnő, A rablólovag; Lengyel Menyhért: Taifun, Táncosnő; Molnár Ferenc: Doktor úr, Testőr, Farsang, Parkas; Drégely Gábor: A szerencse fia, A kisasszony férje. A cikkíró legtöbb elismerést juttat Molnár Ferencnek, míg Herczeg Ferencről teljesen megfélekedzik. «A világirodalom nagy értékkel nem gyarapodott, de a színházak, a közönség és a színészek hálásak lehetnek.»

Nord Und Süd. 1917. évf. 12. sz. és 1918. évf. 10—11. sz. — Iám Frigyes győri tanár kitünő fordításában olvassuk Arany János három két balladáját: a Walesi Bárdokat, az Ünneprontókat és a Bor Vitézt. A fordító érdemes dolgot művelne, ha egybegyűjtené és egy nagyobb antológiában kiadná eddigi műfordításait a német közönség számára.